

Jon som tegner og illustratør

JENS GREGERSEN

I 1998 var der på kunstcentret Silkeborg Bad en gigantisk udstilling af fuglekunst – den legendariske *Fuglefri* på det netop istandsatte kursted. Det var et rummeligt sted, der var opstået – et sted hvor kunsten kunne udfolde sig. Man lagde ud med fuglekunsten, der kom til orde i gammel og ny skikkelse. Her blev Jon Fjeldsås store plancher af fuglene i Sydamerika vist – næsten allesammen – på en 10 m lang væg.

Jons gennemarbejdede plancher er eksempler på endeløs grundighed, funderet i klassisk illustration. Et er udførelsens konsekvens i arternes typiske dragter – noget andet er kunsten at få de enkelte fugle til at fungere på tavlerne – og det er Jons særkende – at få plads til så mange arter som muligt, så det samtidig er en harmonisk og tæt komposition. Dertil er fuglene altid vist i den rigtige vegetation – en svær og vigtig disciplin.

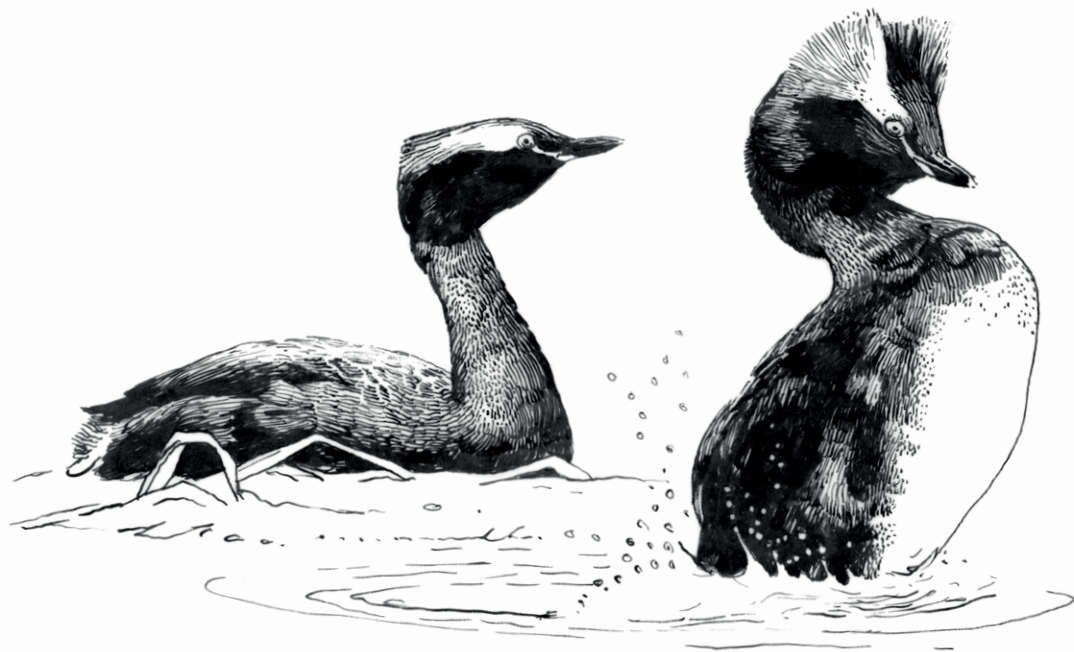
Alle de 64 plancher var fra bogen *Birds of the High Andes*, der udkom i 1990 efter 13 års forarbejde med ekspeditioner til Andesbjergene – for dels at forske i og klar-

lægge fugleforekomsterne dels for at opleve og tegne fuglene i naturen – som supplement til studier af skind. For Jon var det vigtigt at møde fuglene i deres element, hvilket betød, at betydelig ny viden om fuglenes biologi og udbredelse kom frem i værket.

Tusindkunstner

Det var på Zoologisk Museum mange af os først mødte Jon Fjeldsås – i kraft af sin ansættelse i 1971. For mit eget vedkommende, var det omkring vores fælles billedmæssige udfoldelse, men ellers kom folk til Jon som den fuglefaglige kapacitet, han var lige fra starten. Efterhånden blev han en bemærkelsesværdig personlighed, der mere og mere kom ind i DOF-cirklerne – og her lærte vi Jon at kende som den tusindkunstner han er. Jon kunne have været både sanger, skuespiller og skarpskytte – dertil spion.

Vi lærte også Jon at kende i de festlige lag, der på den

Jons kunstneriske evner har været en stor fordel i hans videnskabelige arbejde, som fx når forskellige adfærdsmæssige positioner skulle illustreres. Nordiske Lappedykkere i display.

tid omgærdede foreningen – i salig Lorenz Ferdinands dage. Og vi så, at han passede fint ind mellem alle de mere eller mindre skæve eksistenser, der fandtes dengang.

Lappedykkere

Jon er det man kalder en lykkens pamfilius. Han må have haft en god start på livet, hvor nysgerrighed og higen efter eventyr har drevet ham frem meget tidligt. Udforskning og tegning udvikledes i den norske natur, han voksede op i. Glæden ved at tegne belønnes kontant i det publikum, man får, især hvis tingene ligner. Og her var Jon tidligt ude med præcise skildringer af det sete, samtidig med, at det iagttagne tidligt blev publiceret i videnskabelige afhandlinger.

Den første større præstation fra Jons hånd var illustrationerne til hans lappedykkerafhandlinger, som blandt andet indgik i doktordisputaten om Nordisk Lappedykker i 1974. Tegningerne styrkede forskningsresultaterne, og gav liv i sin detaljerigdom. Det var illustrationer udført på klassisk vis, men med den særlige twist, man ser i Jons udtryk. Og de var særdeles professionelle i udførelse, såvel materialemæssigt som i hensynet til

den rette reproproces – fx at man udførte originaler i omtrent dobbelt størrelse i vandfast tusch.

Lappedykkerne var Jons store passion i 1970'erne og '80'erne – fra det prosaiske med Sorthalset Lappedykker i Utterslev Mose, til de vanvittigt eksotiske arter i Peru, Argentina og Australien. Blandt disse Hættelappedykkeren, som blevet opdaget kun syv år før Jon var nede og se nærmere på den – udforsket og skildret på fornemste vis.

Som kronen på værket udgav Jon på Oxford University Press en monografi over verdens lappedykkere, *The Grebes* med alle arter beskrevet og rigt illustreret af ham selv (se kapitel 1).

Dunungebogen

I 1977 kom Jons hæderkronede dunungebog, *Guide to the Young of European Precocial Birds* på forlaget Skarv. Det var en nyskabelse, der gik den ornitologiske verden rundt – en klassiker af rang og et mesterværk. Dununger, der var ukendte, blev udført i gouachefarve med en dybde og et liv, man sjældent ser. Bogen indeholder 39 farveplancher med dununger af alle europæiske arter med redeflyvende unger. Dertil en masse stregtegninger, dels som vignetter, dels som skematiske fremstillinger af dundragter.

Vignetter

Omtrent samtidig illustrerede Jon så Tommy Dybbros atlasbog med vignetter af samtlige danske ynglefugle. Det var tuschtegninger med et pulsslag, som lige præcis gjorde det tørre stof så livfuldt, som atlasbøger har brug for. På samme måde illustrerede Jon det store trækfugleatlas fra 2003. Det er kun Jon, der kan den slags i sin helhed, fordi han kender fuglene – og dernæst er i stand til, ind imellem, at overraske med en afvigelse i det fastsatte udtryk.

Illustrator af andres arbejder

I en periode udgav forlaget Skarv en række monografier over kendte danske fugle. Som oftest var Jon illustratør, og her udfoldede han sig mesterligt og kreativt, som fx i bogen om Knopsvanen.

Jons virke som illustratør af egne og andres værker er nærmest endeløs. Der er tale om såvel videnskabelige værker som populære bogudgivelser, fx værket *Fuglene i Danmark* fra 1989 og 2002 og *Den Danske Nationale Encyclopædi*, der udkom over en længere årrække – med mange illustrative bidrag indenfor fagleemnet.

Jon tegnet af Siegfried Woldhek under Artists for Nature-lejren i Polen i 1992. Fra bogen *Portrait of a Living Marsh*, Inmerc 1993.

Det er naturligvis fuglene, der træder frem, men Jon behersker også alt det andet fra slanger og øgler til pattedyr. Der er tilmed set nisser på nogle af hans plancher af byttedyr. Under langvarige konferencer og møder kunne Jon underholde sig selv – og senere andre – ved at tegne deltagerne med deres mere eller mindre udtalte karakterer.

Jons tegne- og illustrationskunst træder også frem – som da han i 1984 udførte en plakat med danekræarterne – der viser de dyrearter, man ligesom danefæ har pligt til at aflevere til myndighederne, hvis man finder dem døde. Den er det smukkeste eksempel på, at det gennemarbejdede kan have en lethed. Netop det kendetegner Jons mange billedtavler, der samtidig er unikke som kompositioner.

Artists for Nature

I 1983 var Jon på besøg i skarvkolonien på Vorsø. Her oplevede jeg hans styrke i felten med tegninger i skitsebogen, gerne med kuglepen. Det er en tegneform,

der fra hans side ikke så tit blev set på tryk. Feltskitserne dannede grundlag for de gennemarbejdede ting – som han også valgte at vise, når han var i selskab med den verdensomspændende engelske kunstnersammenslutning Society for Wildlife Artists. Dette foretagende blev stiftet af legendariske Eric Ennion i 1960, og det samlede tidens fugletegnere og malere til årlige udstillinger i London – kaldet *Artists for Nature*. Her deltog Jon, ligesom han var med på to af de lejre, sammenslutningen arrangerede til kendte naturområder i Narev-sumpene i det østlige Polen og Extremadura i Spanien, hvor Jon bidrog med billeder af Tredækkere, Hvidvingede Terner, Stortrætter og meget andet. Begge projekter resulterede i oprettelse af nye nationalparker.

Slangebøsse

Dengang i Silkeborg – da den store fugleudstilling blev forberedt, var der nogle sammenkomster, som antog festlige dimensioner. Blandt andet blev der arrangeret en sejltur med Hjejlen ude på Silkeborgsøerne. Her bril-

Jons talent spænder fra det stramme til det mere spontane som her Brushaner på danseplads i Polen i 1992. Fra bogen *Portrait of a Living Marsh*, Inmerc 1993.

Jon er som karikaturtegner i stand til at trække karaktertræk frem hos personer, han fx tegner, når han sidder til møder. Her er det dog stenegetræer, der har stået for skud på Artists for Natures tur til Extremadura i Spanien i 1994, som førte til oprettelse af nationalparken i Monfrague.

lerede Jon ved at være iklædt Hawaiiskjorte og slangebøsse som slips. En kvindelig deltager på turen spurgte Jon om, hvad i alverden han brugte denne slangedasker til? Ja, min frue, det skal jeg forklare: "Det er når jeg er på ekspedition – så kan det være nødvendigt at indsamle en ukendt fugl, og da sikrer slangebøssen, at den bliver mindst beskadiget" – "Jamen så vis mig at du kan ramme sådan en Gråand", udbød damen – Jon så en dreng med en pose små runde pebermyntebolsjer og han spurgte om han kunne få et. Jon indfriele damens ønske, men akten faldt ikke i god jord hos damen.

Forsker/kunstner

Kombinationen forsker og illustratør/billedkunstner er noget af en force – og Jon forstår at få de to evner til at hænge sammen. Han betragter enhver illustrationsopgave som en form for afslapning oven på en travl dag. Illustrationsopgaver kan sagtens forekomme stressende, men alle, der har med de ting at gøre, ved, at når man først er i gang, er det en form for meditation og en stor glæde. Og det eneste rigtige er at gå til opgaven nærmest i det øjeblik, man har fået den. Jons arbejde bærer præg af, at han altid har haft en glæde ved at tegne og male ved siden af forskningen. Det falder ham også meget let at illustrere. En morgen på vej til Zoologisk Museum tabte han en tavle med grønlandske måger (til en lille bestemmelsesbog med D. Boertmann), og fandt

den ikke, da han gik tilbage for at lede. Dagen efter tropede han op med ny.

Hermed et tillykke til spøgefuglen, ornitologen og mestertegneren Jon med 80 års dagen.

Udvalgte værker illustreret af Jon Fjeldså

- Andersen-Harild, P. 1978: Knopsvanen. – Skarv.
- Boertmann, D. & J. Fjeldså 1988: Grønlands fugle – en felthåndbog [grønlandsk version: Kalaallit Nunaata Timmiai. angalaartunut paasiniaavissiaq]. – Grønlands Hjemmestyre, Nuuk.
- Bønløkke, J., J.J. Madsen, K. Thorup, K.T. Pedersen ... & C. Rahbek 2006: Dansk Træfugleatlas. – Rhodos.
- Den Danske Nationalencyclopædi 1994-2001.
- Dybbro, T. 1976: De danske ynglefugles udbredelse. – Dansk Ornitologisk Forening, København.
- Fjeldså, J. 1977: Guide to the Young of European Precocial Birds. – Skarv.
- Fjeldså, J. & N. Krabbe 1990: Birds of the High Andes. – Zoological Museum, Copenhagen, and Apollo Books, Svendborg.
- Fjeldså, J. 2004: The Grebes – Podicipedidae. – Oxford Univ. Press.
- Fjeldså, J. 1974: Studier over den nordiske lappedykker *Podiceps auritus* (Linnaeus, 1758) forekomst, forhold til sine omgivelser og sociale adfærd. – Universitets Zoologiske Museum, København (Dr.phil. thesis).
- Fjeldså, J. 1984: Hættelappedykkeren – kendt siden 1974. – Naturens Verden 1984: 131-142.
- Meltofte, H. & J. Fjeldså 1989, 2002: Fuglene i Danmark. – Gyldendal.
- Nørregård-Nielsen, H.E. (ed.) 1998: Fuglefri 2. – Kunstcentret Silkeborg Bad.
- Shillcock, R.D. 1993. Portrait of a living marsh. – Artists for Nature Foundation/Inmerc BV, Wormer (Netherlands).